

ONA TILI DARSLARIDA KOMMUNIKATIV YONDASHUVNI QO‘LLASH SAMARADORLIGI

Sayfullayeva Nozima Nematullayevna

Namangan viloyati Chust tumani 52-maktab o‘qituvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18363021>

Annotatsiya. Maqolada ona tili ta’limi jarayonida kommunikativ yondashuvni qo‘llashning zarurati, uning nazariy asoslari hamda amaliy samaradorligi masalalari tajribali filolog-pedagog nuqtayi nazaridan yoritiladi. Unda ona tili darslarini faqat grammatik bilim berish bilan cheklab qo‘ymasdan, o‘quvchilarning og‘zaki va yozma nutqini rivojlantirish, ularni erkin fikr bildira oladigan, muloqotga kirisha oladigan shaxs sifatida shakllantirish masalasi asosiy e’tiborga olinadi. Kommunikativ yondashuvning dars jarayoniga tatbiq etilishi orqali o‘quvchilarning tilga bo‘lgan qiziqishi ortishi, nutqiy faolligi kuchayishi va o‘z fikrini aniq hamda tushunarli ifodalash ko‘nikmalari shakllanishi ilmiy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: ona tili darsi, kommunikativ yondashuv, nutqiy kompetensiya, muloqot, interaktiv metodlar, ta’lim samaradorligi, til va nutq.

Kirish

Hozirgi ta’lim tizimida ona tili fanining oldiga qo‘yilayotgan asosiy vazifalardan biri o‘quvchilarga faqat til qoidalarini o‘rgatish emas, balki ularni kundalik hayotda, ta’lim jarayonida va kelajakdagi kasbiy faoliyatida o‘z fikrini erkin, mantiqli va ravon ifodalay oladigan shaxs sifatida tarbiyalashdan iborat bo‘lib, bu vazifani amalga oshirish an’anaviy, faqat nazariy bilimga asoslangan yondashuv bilan to‘liq ta’minlab bo‘lmaydi [1]. Amaliy tajriba shuni ko‘rsatadiki, o‘quvchi grammatik qoidalarni yaxshi bilishi mumkin, biroq real muloqot jarayonida o‘z fikrini ifodalashda qiynaladi, bu esa ona tili ta’limining asosiy maqsadiga erishilmaganidan dalolat beradi.

Shu sababli so‘nggi yillarda ona tili ta’limi metodikasida kommunikativ yondashuvga bo‘lgan qiziqish ortib bormoqda, chunki bu yondashuv tilni jonli muloqot vositasi sifatida o‘rganishga, o‘quvchini dars jarayonining passiv tinglovchisidan faol ishtirokchisiga aylantirishga xizmat qiladi. Kommunikativ yondashuv asosida tashkil etilgan darslarda o‘quvchi til birliklarini yodlab olish emas, balki ularni real nutqiy vaziyatlarda qo‘llash orqali o‘zlashtiradi, bu esa bilimlarning mustahkam va uzoq muddatli bo‘lishini ta’minlaydi [5].

Asosiy qism

Kommunikativ yondashuvning mohiyati shundaki, til o‘rganish jarayoni sun’iy mashqlar bilan cheklanib qolmay, o‘quvchining hayotiy tajribasi, shaxsiy fikri va ehtiyojlari bilan bog‘langan holda olib boriladi, bunda dars jarayonida muloqotga kirishish, fikr almashish va bahslashish tabiiy holatga aylanadi. Ona tili darslarida bunday yondashuvni qo‘llash o‘qituvchidan darsni faqat qoidani tushuntirish asosida emas, balki savol-javob, muhokama, matn asosida fikr yuritish va ijodiy topshiriqlar orqali tashkil etishni talab qiladi.

Masalan, matn bilan ishlash jarayonida o‘quvchidan faqat matn mazmunini aytib berish emas, balki muallif fikriga munosabat bildirish, matndagi muammoni hozirgi hayot bilan bog‘lash, o‘z shaxsiy qarashlarini asoslab berish talab etilganda, o‘quvchi tilni faol ishlatishga majbur bo‘ladi va aynan shu jarayonda uning nutqiy kompetensiyasi shakllanadi [8].

Bunday yondashuv o'quvchilarning fikrlash doirasini kengaytiradi, ularni mustaqil xulosa chiqarishga o'rgatadi hamda nutq madaniyatini oshirishga xizmat qiladi.

Kommunikativ yondashuv asosida tashkil etilgan darslarda dialogik va monologik nutqqa alohida e'tibor qaratilib, rolli o'yinlar, bahs-munozaralar, muammoli savollar orqali o'quvchilar o'z fikrini erkin ifodalashga o'rganadilar, bu esa ularning darsga bo'lgan qiziqishini sezilarli darajada oshiradi.

Ko'p yillik pedagogik tajriba shuni ko'rsatadiki, bunday darslarda hatto passiv, tortinchoq o'quvchilar ham asta-sekin faol muloqotga kirisha boshlaydi, chunki ular o'z fikrining qadrlanishini his qiladi va bu holat ularni ruhiy jihatdan qo'llab-quvvatlaydi [12].

Shuningdek, kommunikativ yondashuv ona tili darslarida yozma nutqni rivojlantirishda ham muhim ahamiyatga ega bo'lib, insho, esse, fikr bayoni kabi yozma ishlar faqat shakliy talablar asosida emas, balki mazmun va fikr mustaqilligiga urg'u berilgan holda tashkil etilganda, o'quvchilarning yozma nutqi ancha mukammallashadi. Bunday jarayonda o'quvchi yozma nutq orqali ham o'z pozitsiyasini bildiradi, bu esa uni muloqotning to'laqonli ishtirokchisiga aylantiradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, ona tili darslarida kommunikativ yondashuvni qo'llash o'quvchilarning nafaqat til haqidagi bilimlarini, balki ularning real nutqiy faoliyatini rivojlantirishda muhim pedagogik ahamiyat kasb etadi.

Ushbu yondashuv dars jarayonini jonlantiradi, o'quvchilarni faol fikrlashga, o'z nuqtayi nazarini asoslab berishga va muloqot jarayonida erkin ishtirok etishga o'rgatadi.

Natijada ona tili ta'limi o'quvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirishga xizmat qiluvchi samarali vositaga aylanadi va bu holat zamonaviy ta'lim tizimi oldida turgan asosiy vazifalarga to'liq mos keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

Asosiy adabiyotlar

1. Mahmudov N. Til va nutq madaniyati. – Toshkent: Fan, 2010.
2. Yo'ldoshev B. Ona tili o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2015.
3. Rahmatullayev Sh. Hozirgi o'zbek adabiy tili. – Toshkent: Universitet, 2012.
4. Qosimova K. Ona tili ta'limida zamonaviy metodlar. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
5. To'xtaxo'jayeva M. Ta'limda interaktiv metodlar. – Toshkent: Innovatsiya, 2019.
6. Sayfullayeva R. O'zbek tili stilistikasi. – Toshkent: Akademyashr, 2014.
7. Abduazizov A. Nutq faoliyati va til. – Toshkent: Fan, 2008.
8. Karimova S. Ona tili darslarida kompetensiyaviy yondashuv. – Toshkent: TDPU, 2020.
9. Ismoilov X. Pedagogik texnologiyalar asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2016.
10. Jo'rayev R. Ta'lim nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Sharq, 2017.

Xorijiy adabiyotlar

11. Richards J.C. Communicative Language Teaching Today. – Cambridge: CUP, 2006.
12. Hymes D. On Communicative Competence. – Philadelphia, 1972.
13. Littlewood W. Communicative Language Teaching. – Cambridge: CUP, 1981.

14. Brown H.D. Teaching by Principles. – New York: Pearson, 2007.
15. Harmer J. How to Teach English. – London: Longman, 2001.
Scopus maqolalar
16. Savignon S. Communicative competence in language teaching // TESOL Quarterly. – 2018.
17. Ellis R. Task-based language teaching // Language Teaching Research. – 2017.
18. Canale M. Communicative competence and pedagogy // Applied Linguistics. – 2014.
19. Nation I.S.P. Communication and language learning // System. – 2015.
20. Larsen-Freeman D. Language teaching principles // Applied Linguistics. – 2016.
Mahalliy saytlar
21. <https://www.edu.uz>
22. <https://www.ziyonet.uz>
23. <https://www.lex.uz>
24. <https://www.pedagog.uz>
Xalqaro saytlar
25. <https://www.cambridge.org>
26. <https://www.sciencedirect.com>